

SLAVOMÍR MICHÁLEK, ED.

HISTÓRIA ZADNÝMI DVERAMI

NEZVYČAJNÉ
PRÍBEHY
ZO SLOVENSKÝCH
A SŤETOVÝCH
DEJÍN

premeda

premedia

HISTÓRIA zadnými dverami

Menej známe príbehy
zo slovenských aj svetových dejín

HISTÓRIA ZADNÝMI DVERAMI

Slavomír Michálek, ed.

Prvé vydanie

Copyright © Historický ústav SAV, 2018

Copyright © Slavomír Michálek, ed.

Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia, 2018

ISBN 978-80-8159-680-3

Obsah

ČASŤ I.

MENEJ VÁŽNA TVÁR ZÁKONNÍKOV A KRONÍK

Nekradni chrta, lebo... Zločin a trest v germánskych zákonníkoch

(Peter Bystrický)

*Nezmyselné, niekedy až groteskné nariadenia v germánskych
zákoníkoch na našom území*

15

**Zbožné skutky si zasluhujú ich rozhlásenie do celého sveta. O odrazoch
kráľovských obrazov v zrkadle kronikára (Marek Druga)**

Rozpory v realite a záznamoch dobových kroník

24

**Postrach sveta a Bič Boží zabila vášeň. Paradoxy v arpádovských kronikách
a mocný kráľ Attila**

(Marek Oravec)

Bol Attila naozaj mocný kráľ?

35

**Čudesné sny kráľa knihomola a tresty surovca Štefana II. Vtipné, zvláštne
a veľmi nezvyčajné udalosti z čias Arpádovcov (Pavol Hudáček)**

Opis vtipných príhod za vlády Arpádovcov v kronikách z 12. storočia

44

Pitie krvi a nosenie prašivého psa na pleciah. Podivné rituály v stredoveku

(Dušan Zupka)

Rituálne praktiky v stredovekých kronikách

53

**Čo mali spoločné zlatokop, čistíť tajností a gróf špiny? Záchody
v stredoveku (Žofia Lysá)**

Čo zachytili dobové pramene o uvedenej problematike

64

1330 – príšerný rok. *Annus horribilis* v živote Karola Róberta z Anjou
(Vladimír Vlasko)

*Záznam z kroniky Beneša Krabice z Weitmile a zo Zbraslavskej kroniky
o najhoršom roku Karola Róberta*

72

Sprisahania, podplácanie a lži v meste vody. Dejiny špionáže
a kontrašpionáže uhorsko-benátskych konfliktov (Martin Štefánik)

*Zákulisné formy boja vo vojne Uhorska a Benátok
podľa dobových benátskych prameňov*

82

ČASŤ II.

CHERCHEZ LA FEMME

Otroci ženských rozkoší. Chlipné kniežatá a úloha žihľavy v dejinách
(Ján Steinhübel)

*Sexuálny apetít Boleslava Chrabrého, Vladimíra Veľkého, Svätopluka
a príbeh nadržaného mnícha, opísaný v Kosmasovej kronike*

93

Uhorský barón a jeho tri otrokyne. Pohľad na sexualitu a nemanželské
vzťahy stredovekého človeka (Daniela Dvořáková)

Sexualita, otroctvo a nemanželské vzťahy v stredovekých prameňoch

Druhá strana mince. Odvrátená stránka manželského života aristokracie
(Diana Duchoňová)

*Málo známe šľachtické manželské problémy a starosti
na konkrétnych prípadoch 17. storočia*

111

Sexuálne trampoty sedmohradského aristokrata. Zo študijných ciest
Mikuláša Betlena (Diana Duchoňová)

*Prvé pokusy a skúsenosti so ženami aj iných mladých aristokratov
a ich radovánky počas štúdií v zahraničí*

122

„Pán Boh stvoril vodu nielen na pranie, ale aj na pitie.“ Podgurážení
velmoži a ich alkoholové excesy (Tünde Lengyelová)

*Pranierovanie opilstva v rôznych dobových traktátoch, zo života
podgurážených velmožov a ich alkoholové excesy a vyčíňanie v 16. storočí*

133

Uhorskí Rómeo a Júlia. Lovestory 17. storočia sa odohrala na Muráni
(Viliam Čicaj)

Milostný príbeh M. Sečiovej a F. Vešeléniho

141

**Proti pornografii na martinský spôsob. Svetozár Hurban Vajanský –
ochranca tradičného sveta slovenského človeka (Roman Holec)**

Opis ideálnej ženskej postavy

149

ČASŤ III.

NIČ EUDSKÉ IM NEBOLO CUDZIE

**Namiesto fialky našli smradľavý kvet. Neidhartove šibalstvá v Bartoliniho
diele (Eva Frimmová)**

Úsmevné príhody zo života Neidharta

159

**Ako vychovávať uhorského šľachtica. Prísne pravidlá konviktov a ich
porušovanie (Ingrid Kušniráková)**

Veselý študentský život šľachtických synkov v konviktoch

167

**„Přemohl diábla a peklo a fajku sy zapálil.“ Heretický katechizmus Jána
Čaploviča (Ivona Kollárová)**

*Rukopisné satirické poznámky, ktoré zanechal
vo všednej učebnici náboženskej viery*

176

**Celé Slovensko na jednej plti. Dobrodružná cesta slovenských národovcov
na sednicu Tatrína (Daniela Kodajová)**

Čo sa národovcom udialo cestou na zhromaždenie Tatrína

186

**Toaletná kríza. „Zápas“ o trnavský verejný záchod v kontexte
medzivojnových osláv (Peter Macho)**

*Verejný záchod v Trnave ako súčasť odvrátenej strany
Bernolákových osláv roku 1937*

195

**Márny boj s alkoholom. Slasti a strasti hostinskej živnosti na
medzivojnovom Slovensku (Ľudovít Hallon)**

Medzivojnové príbehy zo slovenského krčmárstva

204

**Hulákane a fajčenie v letnej aréne zakázané! Kúpele na Slovensku očami
nespokojných návštevníkov** (Anna Falisová)

Úsmevné príbehy z lekársko-zdravotníckej praxe slovenských miest

213

**Cesty ako na Balkáne a tučne vykrmení mýtnici. Trampoty prvých
slovenských motoristov** (Miroslav Sabol)

Počiatky motorizmu na Slovensku

220

ČASŤ IV.

KEĎ ZBRANE RINČIA

**Česi zapísali, že vyhrali, Uhri zapísali, že slávne vyhrali, Poliaci zapísali, že
sa Česi s Uhrami pobili a Rakúšania len, že sa Uhri topili.**

Ako dejiny písali víťazi (Angelika Herucová)

Bitky z arpádovských dejín (1116 a 1271), kde obe strany tvrdili, že vyhrali

233

**Tučko Juraj Poděbradský, opití Poliaci a facka pre arcibiskupa. Kuriózne
momenty diplomacie Mateja Korvína** (Tomáš Homola)

Úsmevné príhody z rokovaní panovníkov

242

Štyri bojovníčky za svoje práva. Nebojácne uhorské ženy 16. storočia
(Tomáš Janura)

Vdovy, ktoré si bránili svoje hrady, viedli obranu hradov a záškodnícku činnosť

250

**Priateľstvá, nepriateľstvá, intrigy a mocenské hry. Scény z politického života
v Uhorskom kráľovstve v 16. – 17. storočí** (Anna Fundárková)

Homo politicus a jeho taktiky v dejinách Uhorska

260

**Modrokabátnici kontra bielokabátnici. Z temných i humorných stránok
pobytu pruských vojsk na západnom Slovensku v roku 1866** (Vojtech Dangl)

Úryvky z prameňov prusko-rakúskej vojny

270

ČASŤ V.

VEEKÁ I MALÁ POLITIKA

**„Daj, Bože, požehnania tým, ktorí pijú do svitania...“ Životospráva
v stredoveku** (Miriam Hlavačková)

Metódy liečenia, rady lekárov, životospráva a medicína v stredoveku

281

Aby voľby pri triezvosti a poriadnosti a všetkých hádok prebehli, čo predtým nebývalo. Keď pri voľbách tieklo víno a krv (Peter Šoltés)

Uhorské voľby v reformnom období

289

Ako národovci maďarómom chrbtly vyklepali. Voľby do záhrebskej župy na jar 1842 (Marcela Bednárová)

Voľby do Záhrebskej župy v r. 1842 očami Slováka

304

Smiech cez slzy. Oslavy uhorského milénia z roku 1896 v politickej karikatúre (Miloslav Szabo)

Karikatúra ako dobový prameň počas osláv maďarského milénia 1896

312

Nadávky, bitky a karikatúry. Predvolebné kortešačky na Slovensku v medzivojnovom období (Linda Osyková)

Humorné príbehy zo straníckych kortešačiek

320

Horší než triedny nepriateľ (Marína Zavacká)

Každodennosť stranického alkoholizmu na slovenskom vidieku v 50. rokoch

333

„Kontrarevolučný vplyv“ alkoholických nápojov. Tragikomické príbehy z juhoslovenského regiónu z roku 1956 (Štefan Gaučík)

Alkohol a maďarská revolúcia roku 1956 v kontexte juhoslovenských regiónov

344

ČASŤ VI.

IRÓNIA A SATIRA V SLUŽBÁCH POLITIKY

O nič tak nestojím, ako o kotlovinu a varenú hlavu. Zábavná polemika o zabíjačkách na Dolnej zemi zo začiatku 20. storočia (Karol Hollý)

Polemika v Dennici o tradičných zabíjačkách v dolnozemskej Srieime

355

Senegalskí ludožrúti na južnom Slovensku. Fragmenty z bojov maďarsko-československej vojny (Michal Ďurčo)

Ironický pohľad na tieto udalosti v spomienkach Janka Jesenského

366

Pašovanie v mene revolúcie. Bolševická propaganda ako kontraband (Juraj Benko)

Zábavné historoky, letáky a panika na ruskej obchodnej misii v Prahe

375

Smiech cez slzy. Spoločenská satira vo veršoch Janka Jesenského
(Ivan Kamenec)

Komentované verše Janka Jesenského

385

„Radšej nech mne prerežú hrdlo, nech by som sa stal zradcom zväzu!“ Veselí
aj tajomní slobodomurári (Katarína Mešková Hradská)

Humorné situácie, rituály a tajomstvá slobodomurárov

393

ČASŤ VII.

PÊLE-MÊLE Z DOMOVA A ZO SVETA

Góly, body, facky a inzultácie. Pestrý futbalový život medzivojnovej
Bratislavy (Matej Hanula)

Futbalové príhody z Bratislavy

403

Najmilší hostia nášho národa (Michal Schvarc)

Ríšskonemecké deti a slovenská verejnosť v rokoch 1941 – 1944

412

Vox populi 1938 – 1945: ilegálne vtipy, heslá a verše na ľudákmi ovládanom
Slovensku (Martina Fiamová – Ján Hlavinka)

Domáce prejavy proti režimu v podobe nápisov, vtipov a letákov

420

Klub dlháňov, pokusy so spánkom, hypnóza a tetovania. To je možné len
v Amerike! (Jaroslava Roguľová)

Obraz Ameriky ako krajiny bizarností po druhej svetovej vojne

429

Bridgebuilding a kone Jana Masaryka. Československo medzi Východom
a Západom (Slavomír Michálek)

Politika mostu po druhej svetovej vojne a Masarykove posmešné komentáre

439

ČASŤ VIII.

TRAPASY, KTORÉ POHLI DEJINAMI

Exilové tam-tamy alebo pohľad do politickej „kuchyne“ československej
emigrácie (Dušan Segeš)

*Milostné historiky Milana Hodžu, Macháčkove prasaciny, výroky Jana Masaryka
a zopár šťavnatých drobností československého exilu v Londýne*

453

Najdrahší potlesk v dejinách. Ako prišlo Československo o 90 miliónov dolárov (Slavomír Michálek)

Pozadie amerického zrušenia úveru a pôžičky pre ČSR v roku 1946 vo výške 90 mil. USD

466

Chruščovove trieskanie topánkou. Najbizarnejšie rokovanie Valného zhromaždenia OSN (Slavomír Michálek)

Cesta Chruščova do NY v roku 1960, ktorá vyústila do trieskania topánkou na VZ OSN

478

Happy birthday, Mr. President. Neobyčajný život J. F. Kennedyho (Slavomír Michálek)

Milostné „zábavky“ J. F. K. nielen s Marilyn Monroe

487

Najprefikanejší hlupák v dejinách. Ako prežiť severovietnamské zajatie (Jakub Drábik)

Americký vojak – zajatec, ktorý zachránil životy Američanov počas vojny vo Vietname

500

Hľadajú sa sekretárky, zn. súrne. Rómeovia a Júlie v službách špiónážnych agentúr (Martina Benčuríková)

Východonemeckí agenti Stasi určení na zvädzanie slobodných žien, ktoré pracovali na vysokých administratívnych postoch v západnom Nemecku

510

ČASŤ IX.

ĽUDSKÉ (A NEEUDSKÉ) TVÁRE POLITIKOV

Hrdina, vedec a letec či egoista, karierista a rojko? Čriepky zo života Milana Rastislava Štefánika (Michal Kšiňan)

Aktivity MRŠ v diplomatických kruhoch a spomienky žien na neho

523

Kultúra a politika alebo čo sa môže stať, keď sa stretne politika a kultúra v divadle. Sidor verzus Borodáč (Ľubica Kázmerová)

Úsmevné príhody zo života slovenského politika

530

Zo života slovenskej literárnej bohémy (Vlasta Jaksicsová)

Úsmevné príhody slovenskej literárnej elity po druhej svetovej vojne

537

**Legendárny agent – chodec Gavenda. Kuriér, ktorý dosiahol to,
čo si zaumienil** (Juraj Kalina)
Prípád dvoch agentov – chodcov z pohľadu dokumentov ŠtB
546

**Triumvirát, ktorý vládol Slovensku desať rokov. Monolit komunistickej moci
nebol vôbec jednotný** (Jan Pešek)
Triumvirát komunistov (David, Strechaj, Bacílek), ktorý vládol Slovensku desať rokov
554

Božka, neber to! Vyšívány slovenský kožuch a vnútrostranícka kríza
(Stanislav Sikora)
Urážlivý výrok A. Novotného pri odovzdávaní darov od MS v Martine v roku 1967
561

**Sviečka ako zbraň proti komunistickému režimu. Tragikomické vyšetrovanie
Karola Guliša** (Filip Paučík)
Príklad tragikomického vyšetrovania ŠtB na začiatku 70. rokov
569

Hranice nádeje, tragédie a(j) komédie? (Ján Ondriáš)
*Netradičné úteky východných Nemcov cez južné hranice Slovenska,
pokusy o prerazenie colnice, preplávanie Dunaja, úkryty v autách, vlakoch
a vyšetrovania zadržaných Nemcov opitými eštébákmi*
577

Miloš Jakeš ako osamelý kôl v plote (Jozef Žatkuliak)
*Pozadie jedného televízneho vystúpenia v čl. televízii
na sklonku totalitného režimu*
589

PRVÁ ČASŤ

Menej vážna
tvár zákonníkov a kroník

Nekradni chrta, lebo...

ZLOČIN A TREST V GERMÁNSKÝCH ZÁKONNÍKCH

Peter Bystrický

V 4. storočí Rimania ešte dokázali odolávať germánskym vpádom, ktoré mali zväčša lúpežný charakter. Germánov, ktorých usadili na svojom území navyše pomerne úspešne integrovali: zapájali ich do ochrany hraníc, ich elitu začleňovali do politického systému a ostatných asimilovali. Po obdobiach chaosu a bojov o moc sa rímskym cisárom na západe i východe postupne do konca 4. storočia podarilo situáciu dostať pod kontrolu. Väčšinu útočníkov vytlačili naspäť za Rýn a Dunaj alebo s nimi uzavreli rôzne viac či menej výhodné spojenecké zmluvy.

Germánsky vpád na územie Rímskej ríše

Začiatkom 5. storočia však Germáni vpadli na územie Rímskej ríše v ohromných množstvách. Vydesení rýchlym pádom ríše gótskych Greuthongov chceli uniknúť pred Hunmi a nemali v úmysle vrátiť sa späť. V roku 406 sa Vandali, Svébi, Alani a ďalšie menšie kmene prevalili cez rýnsku hranicu a prešli Galiou až do Hispánie a odtiaľ neskôr až do Afriky. Na západnom brehu horného Rýna sa v oblasti Wormsu usadili Burgundi a kolaps rímskej obrany využili aj Frankovia, v tej dobe žijúci už na oboch brehoch rieky. Začali obsadzovať nielen ďalšie územia v provincii Germania II (Germania Inferior) v údolí Meusy a Moselly, ale prenikali aj do provincie Gallia Belgica. V roku 408 Vizigóti vytlačení na Balkán opäť vpadli do Itálie a v roku 410 sa im podarilo obsadiť Rím. V Itálii však nezostali a presunuli sa do južnej Galie a Hispánie. V roku 410 Rimania pod tlakom Anglov, Sasov a Piktov evakuovali Britániu a ponechali ju jej osudu.

Germáni nemali v úmysle Rímsku ríšu zničiť ani ju oslabiť, chceli len bezpečne žiť na jej území ďaleko od Hunov, chceli obrábať pôdu a – obzvlášť tí urodzení – žiť ako Rimania a zastávať rímske funkcie. Slabnúca Rímska ríša

už nedokázala včas zlomiť vojenskú silu početných a dobre organizovaných germánskych kmeňov a podriaďiť si ich. Germáni si preto uchovali svoju nezávislosť a následne dokázali presadiť aj svoju politickú moc. Prispeli tak, hoci nechtiac, k postupnej zmene vyspelej antickej mestskej civilizácie na fragmentovanú vidiecku spoločnosť včasného stredoveku.

Súžitie dvoch rôznych etník s odlišnými jazykmi, zvykmi, organizáciou a na rôznom stupni civilizačného vývoja – podriadených, ale väčšinových Rimanov, a menšinových, ale vládnuccich Germánov – prinášalo mnohé praktické problémy. Keď sa germánske ríše na rímskom území uchytili a stabilizovali, začalo byť zrejmé, že je nutné presnejšie definovať zákony pre Rimanov i barbarov, aby ich mohli súdy jednotne a efektívne presadzovať. Spísať zákony bolo nutné aj preto, že Germáni začali žiť na území, kde písmo a právna kultúra mali už stáročnú tradíciu a kde úradníci a sudcovia formulujúci sa germánskych ríš, z ktorých časť boli pôvodom Rimania, by inak nemohli riešiť spory podľa práva, ktoré nepoznali. Germáni boli na území Rímskej ríše cudzincami a za cudzie považovali aj rímske zákony. Naďalej sa preto držali svojho zvykového práva.

Na území germánskych ríš tým pádom vznikali dva druhy zákonníkov, *leges Romanae* pre Rimanov, excerpovaný z rímskych zákonníkov a prác rímskych právnikov, a *leges barbarorum* pre Germánov. Keďže Germáni považovali všetky spory za súkromné, oba druhy zákonníkov pokrývali najmä súkromné právo, ktoré riešilo vzťahy medzi jednotlivcami a chránili majetok, osoh, zdravie a životy súkromných osôb. Popri sebe tak v germánskych ríšach začali fungovať dve právne sústavy – rímske právo, ktoré malo za sebou stáročný vývoj od zákonov malej republiky po zákony platné pre všetkých rímskych občanov na území celej Rímskej ríše, a zvykové právo jednotlivých germánskych kmeňov. Barbarské zákonníky sa do určitej miery snažili riešiť aj rôzne konflikty medzi väčšinovými Rimanmi a menšinovými Germánmi. V neskoršom období sa už všetci obyvatelia riadili jedným právom.

Rímske a germánske zákonníky

Prvé germánske zákonníky, vizigótsky, burgundský a sálsky, boli spísané už pomerne skoro, v druhej polovici 5. storočia a na prelome 5. a 6. storočia. Vychádzali zo zvykového práva jednotlivých kmeňov a vznikali podľa rímskych vzorov. Ich autormi boli zrejme rímski právnici alebo znalci rímskeho práva, ktorí boli ochotní pracovať pre svojich nových pánov. Tieto zákonníky spísané v latinčine (s výnimkou anglo-saského zo 7. storočia) sú tak jedným z najlepších dochovaných dokladov o snahe Germánov priblížiť sa vyspelým Rimanom. Len veľmi málo je známa zákonodarná aktivita iných kmeňov na rímskom území – Vandalov, Svébov či Ostrogótov. Je to

Rímske právo, ktoré sa stalo vzorom aj pre barbarské zákonníky, dal v 5. storočí kodifikovať cisár Theodosius II.

padoch aj jediným prameňom pre skúmanie spoločnosti raných feudálnych štátov, ktoré vznikali v západnej Európe.

Zvykové právo bolo výsledkom spôsobu života počas dlhého časového obdobia. Bol to z pokolenia na pokolenie ústne odovzdávaný súbor tradícií, zvykov a mravných zásad, ktoré boli pre všetkých morálne záväzné a do určitej miery aj posvätné. Každý príslušník kmeňa mal právo byť súdený podľa kmeňových zákonov, t.j. podľa práva svojich predkov. Zvykové právo bolo teda predovšetkým osobné právo, to znamená, že zákon, podľa ktorého sa mal človek súdiť, sa určoval na základe jeho osoby (jeho pôvodu a príslušnosti) bez ohľadu na to, kde sa v danom čase nachádzal. Preto aj napríklad Burgundi, hoci si ich už v 6. storočí podrobili Frankovia, alebo neskôr aj Longobardi podrobení v 8. storočí, si ešte dlho potom udržali výsadu súdiť sa podľa svojho práva.

Bežné spory medzi stranami sa v germánskom zvykovom práve riešili na úrovni rodín a rodov. Vážnejšie previnenia, ktoré sa týkali celej komunity, napríklad zrada alebo zbabelosť, sa už zrejme súdili na ľudových súdoch za účasti vážených alebo dokonca všetkých slobodných členov kmeňa. Rímske

buď preto, že ich zbierky zákonov a kráľovské výnosy sa nezachovali, alebo preto, že prevzali a používali vizigótsky Eurichov kódex, ktorý mal veľký vplyv aj na iné germánske zákonníky a ako vzor im slúžil ešte aj v 8. storočí. Tieto zákonníky síce majú niektoré spoločné prvky s právom iných germánskych i negermánskych kmeňov, líšia sa však najmä tým, že zachytili prechod kmeňovo organizovanej spoločnosti na spoločnosť feudálnu. Sú jedinečným svedectvom systematizácie zvykového práva, ktoré už vtedy bolo vo fáze rozkladu, a zároveň barbarizácie rímskeho práva, a tiež dôležitým, a v niektorých prípadoch aj jediným prameňom pre skúmanie spoločnosti raných feudálnych štátov, ktoré vznikali v západnej Európe.

zákony (a napokon aj dnešné zákony) naopak zvyčajne súviseli s teritorialitou práva, to znamená, že človek sa mal súdiť podľa práva, ktoré platilo na určitom území. Tieto zákony boli výsledkom vedomej legislatívnej činnosti právnej autority (zvyčajne hlavy štátu), ktorá ich svojou politickou mocou aj garantovala, zaviedla do platnosti a vymáhala ich presadenie.

Zvláštnym prvkom v barbarských zákonníkov bol tzv. wergeld, doslova „cena (hodnota) človeka“, vyjadrený v peniazoch, a následne aj hodnota zvierat a vecí. Dôvodom na zavedenie wergeldu, na ktorý mala podľa zákona nárok poškodená strana, bolo viacero. Hlavný bol zrejme ten, že sa zamedzilo vymáhaniu spravodlivosti vtedy ešte rozšírenou krvnou pomstou medzi jednotlivými rodmi a klanmi. Do určitej miery sa však chránil aj vinník, jeho život a zdravie, pretože sa zo svojho zločinu mohol vykúpiť. Keďže hodnota človeka sa stanovila v rímskych peniazoch, bola to zároveň aj snaha Germánov dosiahnuť alebo vyjadriť svoju sociálnu a právnu rovnosť s civilizovanejšími Rimanmi, ktorí nemuseli akceptovať spravodlivosť vymáhanú inými, primitívnejšími a „barbarskejšími“ metódami. V určitých prípadoch sa polovica wergeldu odvádzala do štátnej pokladnice, mimo pokuty, wergeld bol teda aj ďalším spôsobom, ako kráľ získaval finančné prostriedky.

V zákonníkov, obzvlášť tých najstarších, boli hrdelné tresty zriedkavé a udeľovali sa len za veľmi závažné a ohavné zločiny. Okrem popravy bolo vysokým trestom aj postavenie mimo zákona a vyobcovanie, keď odsúdený stratil všetky práva, akúkoľvek právnu ochranu a príslušnosť k svojej rodine a komunite. V čase, keď človek nemohol existovať mimo rodiny, klanu, rodu či kmeňa, bol tento trest možno horší než smrť. Popráv, mučenia a mrženia (vrátane kastrácie) neboli ušetrení otroci, ktorí stáli na spodku spoločenského rebríčka, hoci ani im sa nie vždy udeľovali tvrdé tresty stanovené zákonom. Nie však zo súcitu, ale preto, že aj otrok, obzvlášť ak bol vyučený alebo skúsený, mal pre svojho pána cenu. Kruté trestanie, mučenie a popravy by navyše mohli viesť k útekom a počet otrokov by sa v ekonomike veľmi rýchlo znižoval. Zákony preto pripúšťali možnosť, aby pán v určitých prípadoch svojho otroka od fyzického trestu alebo mučenia vykúpil: napríklad 3 solidy za 120 rán bičov a 6 solidov za kastráciu. Solidus bola neskororímska zlatá minca (21 mm, cca. 4,4 g), ktorá v 4. storočí postupne nahradila dovtedy užívaný zlatý aureus.

Cena slobodného muža

Frankovia, Burgundi a neskôr aj iné germánske zákonníky stanovili cenu slobodného muža štandardne na dvesto solidov (šilingov). Aj táto pevná suma wergeldu sa líšila podľa okolností, za ktorých došlo k zločinu, podľa závažnosti a miesta činu, veku obete, jej vzťahu ku kráľovi a najmä jej spoločenského postavenia. Napríklad v sálskom zákonníku bol wergeld za zabitie slobod-

Veľmi vzácny franský alebo burgundský solidus vyrazený v mene rímskeho cisára Valentiniána III.

ného muža stanovený na 200 solidov. Ak však bol zabitý vo svojom dome, hodený do studne, utopený (teda zavraždený) alebo sa páchatel snažil svoj čin utajiť tým, že telo odniesol a zakryl trebárs lístím, výška sumy sa vyšplhala až na trojnásobok. Wergeld 600 solidov bol aj za (neúmyselné) zabitie muža, ktorý bol kráľovým služobníkom alebo sudcom. Výška wergeldu za zabitie chlapca bola stanovená na 600 solidov asi preto, že chlapec bol ešte vo veku, keď sa nemohol brániť sám so zbraňou v ruke. Rovnako vysoký wergeld chránil aj život dievčaťa, ktoré bolo vo veku, keď ešte nemohlo mať deti. Wergeld za slobodnú ženu býval rôzny. V niektorých zákonníkoch bol rovnaký ako za muža, v iných dvojnásobný a v ďalších naopak len polovičný. V sálskom zákonníku zabiť tehotnú ženu znamenalo uhradiť až 700 solidov. Ak bol plod mužského pohlavia, tak až 1 200 solidov. Za určitých okolností sa výška wergeldu za zabitie mohla vyšplhať až na 1 800 solidov.

Je jasné, že takéto vysoké sumy nemohol páchatel alebo obvinený splatiť (pre porovnanie, 1 gram zlata sa dnes pohybuje v cene okolo 44 €, štandardný wergeld 200 solidov by tak v dnešných cenách predstavoval čiastku okolo 35 000 €). Preto je pravdepodobné, že zavedením wergeldu sa malo zločinom, obzvlášť tým závažným, predchádzať. Človek, ktorý sa však zločinu predsa len dopustil, ale nemohol uhradiť peňažnú pokutu ani s pomocou príbuzných a nenašiel nikoho, kto by zvyšnú časť sumy uhradil, prišiel o svoju slobodu a stal sa otrokom poškodenej strany. Svoju slobodu mohol teoreticky získať späť, keď dlh alebo pokutu vyrovnal, za predpokladu, že mu rodina obete nespôsobila smrť alebo ho nepredala. V porovnaní s popravou, vyobcovaním a postavením mimo zákona však možnosť odpykať si trest v otroctve bola prijateľnejšia, pretože vinník mal ako otrok zabezpečenú aspoň stravu a prístrešie.

Hoci barbarské zákonníky delili ľudí na základe ich pôvodu len na slobodných (plnoprávných) a neslobodných (a prípadne tých medzi nimi),